

Heydər Əliyev müasir Azərbaycan tarixində

**NƏRGİZ
AXUNDOVA**

**Akademik,
İctimai elmlər
bölməsinin
akademik-katibi**

Hər bir xalqın tarixinin müxtəlif mərhələləri əsasən bir-birindən fərqli xadimlər yetişdirir: ya mənəvi rəhbər, ya dövlət qurucusu və yaxud da milli qəhrəman.

Lakin xalqın həyatında böhranlı və kritik dövrlərdə elə bir milli liderə, elə bir şəxsiyyətə tələbat yaranır ki, o, öz simasında adı çəkilən keyfiyyətlərin bir neçəsini, bəlkə də, hamısını birləşdirib, daxilində milli iradəni və enerjini cəmləşdirərək xalqının qarşısında dayanan ümdə məsələləri aydın dərk edir. Möhkəm iradəyə, dərin zəkaya malik olan milli lider öz ətrafında millətin aparıcı hissəsini, milli elitanı birləşdirir və ona başçılıq etməklə, xalqın böhranlı vəziyyətdən çıxarmaq iqtidarında olur. Milli liderin fəaliyyətinin nəticəsi isə onun ölkəsinin qələbəsi, onun müvəffəqiyyəti, həm də uzunmüddətli, milləti ruhlandırان və onilliklərlə davam edən nailiyyətləridir.

Milli lider nümunələrini məhz tarixdə axtarmaq düzgün olardı ki, müasir zamanda onun miqyasını və şəxsiyyətini tam dərk etmək mümkün olsun. Azərbaycan qədim Şərqi ən zəngin tarix və mədəniyyətinə malik olan bir ölkədir. Bəşər tarixinin hər bir mərhələsi Azərbaycan torpağında silinməz izini qoymuşdur. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan öz geosiyasi vəziyyətinə görə bütün dövrlərdə nəhəng imperiyaların mübarizə obyektinə olmuşdur və bunun nəticəsi kimi xalqımız tarixin müxtəlif mərhələlərində öz dövlətçiliyini, müstəqilliyini müvəqqəti olaraq itirmiş, lakin dərin mənəvi zənginlik, mədəniyyət və əyilməz ruh onda xoşbəxt gələcəyə inamı heç vaxt sındıra bilməmişdir.

Adı çəkilən keyfiyyətlərin daşıyıcıları, xalqın məşhur siyasi və dövlət xadimləri, alimləri, ədibləri, xalq tərəfindən birmənalı qəbul olunan böyük şəxsiyyətlər olmuşlar. Azərbaycan torpağı və xalqı Cavanşir, Uzun Həsən, I şah İsmayıl, Nadir şah Qacar, Qubalı Fətəli xan, Məhəmməd Əli Rəsulzadə, Əlimərdan bəy Topçubaşov..., və nəhayət, Heydər Əliyev kimi dünya miqyaslı siyasi və dövlət xadimləri yetişdirmişdir. Təbii ki, bu şəxslərin hər biri öz yaşadığı zamanının tələbi ilə yetişən şəxslər olmuşlar və onlar həmin dövrün və zamanın yaratdığı problemlərin xalqımızın xeyrinə həllində öz sözlərini demişlər.

XX əsr Azərbaycanın zəngin tarixinin ən mürəkkəb dövrlərindən biridir. Bu əsrin əvvəlində və sonunda xalqımız iki dəfə dövlət müstəqilliyini bərpa etmiş, müstəqil və azad yaşamaq kimi öz müqəddəs hüququnu əldə edə bilmişdir. Xalqımızın XX əsrin sonlarında əldə etdiyi müstəqillik isə vətənimiz Azərbaycanın yetişdirdiyi böyük dövlət və siyasi xadim Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Onun haqqında, sadəcə olaraq, danışmaq olduqca çətindir. Dünyanın tanımış dövlət xadimləri və diplomatlarının dedikləri kimi, Heydər Əliyev insanların elə kateqoriyasına mənsubdur ki, onlar tarixi yazmırlar, tarixi yazdırırlar. Və bu gün biz qətiyyətlə deyə bilərik ki, Azərbaycan tarixinin müasir mərhələsi onun adı ilə sıx bağlıdır.

Azərbaycan xalqının böyük təəssübkeşi olan Heydər Əliyev, bir çox siyasi liderlərdən fərqli olaraq, iki müxtəlif ictimai-siyasi sistemdə yaşamışdır. Və hər iki sistemdə siyasi hakimiyyətin ən yüksək pilləsinə ucala bilmişdir. O, doğma vətənə iki dəfə rəhbərlik etmişdir: bir sovet dönəmində, 1969-1982-ci illərdə, Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Birinci Katibi vəzifəsində, bir də müstəqil Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi (1993-2003).

Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi birinci dövr (1969-1982 illər) ölkəmizin quruculuq salnaməsinin ən parlaq səhifələrindən biri kimi xalqımızın yaddaşında əbədi qalmışdır. Bu zaman həyata keçirilən uğurlu sosial-iqtisadi, elmi-mədəni islahatların miqyasına və xarakte-

rinə, xalqın maddi-mədəni rifahının yaxşılaşmasına görə bu illər Azərbaycanın ən yeni tarixində mühüm yer tutur.

XX əsrin 70-ci illərində Azərbaycan elmi, sözün əsl mənasında, məhsuldar qüvvəyə çevrilmiş, öz uğurları ilə dünya elminə birbaşa inteqrasiya olunmaq imkanı qazanmış, cəmiyyət həyatında onun tərəqqisinə xidmət edən fundamental kəşflərlə zənginləşmişdir. Məhz bu dövrdə Azərbaycanın müasir elmi sisteminin maddi-texniki bazası, strukturu, kadr potensialı formalaşmış, elmi tədqiqat mövzularının dəqiqləşdirilməsi, təkmilləşdirilməsi üzrə böyük işlər görülmüş, fundamental və tətbiqi sahələrin inkişafına geniş imkanlar yaradılmışdır.

Məhz Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə 1969-1982-ci illərdə yaranmış iqtisadi-texniki və mədəni potensial respublikamızın müstəqil dövlət kimi yaşaya bilməsi üçün tarixi zəmin yaratmışdır.

Heydər Əliyev Azərbaycanın milli-mənəvi inkişafını ictimai-humanitar elmlərin inkişafından kənar təsəvvür etmirdi. O, dəqiq elmlərlə yanaşı, ictimai elmlərin, xüsusən tarix elminin inkişafı üçün yorulmadan çalışmış, mübarizə aparmış, bu sahədə vacib qərarların qəbul edilməsinə nail olmuşdur. Onun təşəbbüsü ilə SSRİ dövləti səviyyəsində qərarlar qəbul edilmiş, elmi-texniki tərəqqi əsasında respublikanın sənaye bazasının inkişaf etdirilməsi, yeni elmi tədqiqatlara əsaslanan sənaye müəssisələrinin yaradılması sahəsində mühüm addımlar atılmışdır.

Həmin dövrdə inkişafın müəyyən edici amillərindən biri də elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətlərinin geniş tətbiq edilməsi, avtomatlaşdırılmış sistemlərin işə salınması, elmi-istehsal birliklərinin yaradılması, bütövlükdə elmi-texniki tərəqqini müəyyən edən sahələrin inkişaf etdirilməsi olmuşdur. Bunun nəticəsində Azərbaycan SSR-də elektron maşınqayırma, cihazqayırma, yüngül və yeyinti sənayesi üçün maşın və avadanlıqların istehsalı kimi yeni, perspektivli sənaye sahələri meydana gəldi.

Heydər Əliyevin elm siyasətinin mühüm tərkib hissəsi elm xadimlərinə, elmi işçilərin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına daim diqqət və qayğı göstərməsi olmuşdur. Görkəmli alimlərimizə fəxri adların verilməsi, yubileylərinin keçirilməsi üçün onun təşəbbüsü ilə yüksək səviyyədə qərarlar qəbul olunmuşdur.

Sovet hakimiyyəti illərində hər bir respublikanın öz fəaliyyət çərçivəsi və əvvəldən planlaşdırılmış istehsal yönümü var idi. Azərbaycan SSR-nə aid olunan sahə əsasən aqrar istiqamətli idi. Bu sahədə böyük uğurlar qazanmış Azərbaycanda Heydər Əliyev, eyni zamanda, dövr üçün tamamilə müasir olan elmi sahələrlə yanaşı, ənənəvi elmlərin bütün sahələrinin hərtərəfli inkişafına da qayğı göstərirdi.

Bu illərdə Azərbaycanın əldə etdiyi tarixi nailiyyətlərdən biri də xalqın uzaq gələcəyini nəzərdə tutan kadr potensialının, o cümlədən nadir ixtisaslar üzrə mütəxəssislərin hazırlanması oldu. Hərbi təhsilin inkişafına xüsusi önəm verildi.

Heydər Əliyevin sözləri ilə desək: “Azərbaycanın Sovet dövründə inkişafının ən bariz nəticəsi odur ki, həmin dövrdə yaranmış elmi-texniki və mədəni potensial respublikamızın tam müstəqil dövlət kimi fəaliyyət göstərməsi üçün möhkəm zəmin yaratmışdır”.

Heydər Əliyev hələ o zaman müstəqil yaşadığımız bu günlərin arzusu ilə yaşayır, Vətəni bu günlərə hazırlayırdı.

1991-ci il oktyabrın 18-də “Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiyaya Aktı” qəbul olunarkən Azərbaycan artıq müstəqil dövlət kimi yaşamağa tamamilə hazır idi.

Müstəqilliyin ilk illərində baş vermiş böhranlı hadisələr, SSRİ-nin süqutu və onun keçmiş ərazilərində qeyri-sabitliyin artması Azərbaycanda da özünü büruzə verdi. Ölkəmiz Ermənistanın təcavüzünə məruz qaldı, ölkə daxilində isə hakimiyyət uğrunda çekişmələr artmaqda idi. Ölkə vətəndaş müharibəsi astanasında idi. O zaman – 1993-cü ilin 15 iyununda Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı ilə Azərbaycan xalqının qurtuluş mübarizəsində həlledici dönüş baş verdi və bundan sonra ölkədə tədricən sabitlik yarandı.

Həmin ilin oktyabrında prezident seçilən Heydər Əliyevin müdrikliyi və səriştəsi sayəsində ciddi siyasi addımlar atıldı. 1994-cü ilin mayında Ermənistanla ataşkəsə nail olan dövlət başçısı ölkə daxilində geniş sosial-siyasi islahatlar və fəal xarici siyasət yeritməyə başladı. 1993-1995-ci illərdə ölkə daxilində mövcud olan hərbi-siyasi qruplaşmalar və onların milli dövlətçiliyə qarşı yönəldilmiş cəhdləri dəf edildi. Azərbaycan sosial-iqtisadi və siyasi böhrandan çıxaraq iqtisadi inkişaf yoluna qədəm qoydu.

Dövrün bütün problemlərinə baxmayaraq, Azərbaycan Prezidenti, əvvəlki kimi, elmə və mədəniyyətə müstəqil dövlətin başçısı kimi xüsusi qayğı göstərirdi. Xalqımız 1996-cı ildə UNESCO-nun qərarı ilə böyük şairimiz Məhəmməd Fizulinin anadan olmasının 500 illiyini, 2000-ci ildə isə "Dədə Qorqud" eposunun 1300 illiyini qeyd etdi. Həmin illərdə Heydər Əliyev dəfələrlə Milli Elmlər Akademiyasının alimləri ilə görüşlər keçirmiş, onlarla müxtəlif elm sahələrinin inkişafı haqqında fikir mübadiləsi aparmış, dəyərli tövsiyələr vermiş, Azərbaycan tarixi, dili problemləri ilə əlaqədar konkret fikir və tapşırıqlarını söyləmişdir. Onun prezidentliyi dövründə nəşr olunan 7 cildlik "Azərbaycan tarixi", "Azərbaycanın tarixi coğrafiyası" Azərbaycanın tarixinə və mədəniyyətinə göstərilən diqqətin nəticəsidir.

Alimlər onun xalqımızın ən ağır problemi olan Ermənistan-Azərbaycan – Dağlıq Qarabağ probleminin sülh yolu ilə həlli üçün sərf etdiyi gərgin əməyi yüksək qiymətləndirir və onun söylərinin nəticəsini görmək ümidindədirlər.

Qeyd edək ki, həmin illərdə Heydər Əliyev xalqı milli-mənəvi parçalanmadan xilas etdi.

Onun zəkasının məhsulu olan Konstitusiyamız beynəlxalq aləmdə Vətənimizə böyük rəğbət qazandırdı.

Vaxtilə, 90-cı illərdə Azərbaycana səfər etmiş bir ABŞ senatoru Azərbaycanda aparılan işlərin miqyasından heyrətlənərək, Heydər Əliyevi "Asiyanın Corc Vaşinqtonu" adlandırmışdır. Zamanında C.Vaşinqton ABŞ dövlətinin qurucusu olmuşdur, Heydər Əliyev isə müstəqil Azərbaycan Respublikasının qurucusu kimi tarixə düşmüşdür. Onun uzaqgörənliklə hazırladığı uğurlu neft strategiyası, ölkə iqtisadiyyatında bazar prinsiplərinin bərqərar olması, ölkənin ictimai-həyatında geniş demokratik islahatların keçirilməsi indiki güclü və qüdrətli Azərbaycanın əsasıdır.

Bu gün də müasir Azərbaycanda Heydər Əliyev ideyaları zəfər çalır. Azərbaycan Cənubi Qafqazın lider dövlətinə və dünyanın sürətlə inkişaf edən, türk və islam dünyasında nüfuzu olan bir ölkəyə çevrilmişdir. Bir sıra nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların üzvüdür. Azad Azərbaycan xalqı Heydər Əliyev yolunun davamçısı olan Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə öz gələcəyinə doğru qətiyyətlə addımlayır.